

«Алтаргана-2006» угтуулан

НАЙНДЭРТӨӨ НАЙН ТАЛАЯА ХАРУУЛАЯ

2000 ондоо Дашбалбарта болохон «Алтарганада» ошодоо, хаанаа, яажашье түрэлхидөө олохо юмбиди гэжэ зүрхэ алдан хилэ дабахадамнай, харгыда уулзахан сомоной малшаа тон найнаар хэлээд, ойлгуулаад үгэхэдэнь, аргагүй урмашаа, баярлаа бэлэйбди. Монголдоо байхан буряадууд ганса өөрынгөө уг гарбал бэшэ, бүхы нютагайнгаа зоной гарбалые тон найн мэдэхэ байхандань ехэ баясахаар. Угаа мэдэжэ, хүндэлжэ хууха гэшэмнай манай арадта ехэл найшаалтай.

Арадай дуу дуулахадань уярхаар, хайрлахааршые байгаа, аянгаараашье, удхаараашье гунигтай. Эхэ нютагай домог, хүлдэ дуунууд соо үеын үеһөө дамжажа ябахан сээжын оёорой гуниг элихэнээр гарана гэжэ ханаа хэм.

Жэшээн:

Манаран, манаран
харагданхай
Манай нютагай хагануу
гү?

Хүхэрэн, хүхэрэн
харагданхай
Хүнгэлэн Ононойм
шэлэнүүд гү?

Аха зоноо хүндэлжэ, эхэ, эсэгэдээ шүтэжэ ябадагынь дуунууд сооһоол элирнэ: «Ал-

таргана», «Заанай дүрбэн хоёе», «Ардагаа адуунһаа барихадам» гээд лэ олон даа.

Оло мянган зоной дура сэдхэл татажа байхан «Алтарганынманай» наадан манай орондоо үндэр хэмжээндэ үнгэрхэй гээд бидэшые, хүтшэд, ханаагаа зобожол байнабди. Тон ханаа зобоохо юумэн гэхэдэ:

1). Хэлэн, ород хэлэ мэдэхгүй олон буряадууд ерэхэ. Тиймэ ушарһаа бүхы мурьсөөнүүдэй соносхол заабол буряад хэлэн дээрэ тодо бэрхээр хэлээд (заал хаа нютагыень нэрлэхэ), буряад хэлээ мэдэхгүй зондо ород хэлэн дээрэ богонихоноор дабтаа хаа боломоор. Эндэхишые наһатайшуул шэхэ хатуутайшаг болоно ха юм-

биди, шангаар, ойлгосотойгоор, тоб байса хэлэхэдэ, дуратайл байхалди даа.

2). Стадион дээрэ янза бүрийн нютаг нютагайнгаа маягаар бүтээхэн хубсаһатай хүтшэдтээ, хүүтэдтээ (карнавал шэнги) ябаха гэжэ мэдээсэлһээ ойлгободи. Тэрэ зохиод байлтай, военнэ парад бэшэ хадань строй шеренгэ болоһоной үлүү. Зон өөһэдынгөө ябадагаар лэ ямар бэ даа нэгэ шэнжэ, янза харуулангаа ябаа хаань гоёл байха бэшэ юм гү?

3). Наһатай зон буряадайнаа наадаар һонирхожо, одооро суглархал байха. Тэдэндэ зоболонгүйгөөр орохо аргыень, хууха хууриень бэлдэхэн байгаа хаа, гуримтай, найшаалтай байха хэн.

2002 ондоо Агын «Алтарганада» бохир, тохир болоһон хүтшэдүүд үүдэндэ түлхюулжэ байгаагүй, ветеранайнгаа үнэмшэлгэ харуулжа ороод лэ, бэлдэхэн хуурида хуугаа хэн. Айлшадые угтахаяа байхан нютагайхидтаа буряад түхэлтэй гоёхо хубсаһаа бүтээжэ, гарай бэлэгтэй, танихан таяашыегүй түрэлхидөө хурагшаһан зонтой түрэлхи хэлээрэ ярилдажа, ундаа хүрэхэн зоние аяга сайгаараа хүндэлжэ, урин налгайгаар үдэшэһэйбди гэжэ найдаял даа. «Анханайнгаа нютагта айлшалаад ерээбди» гэлсэжэ ошоо хаань, үндэр сэгнэлтэ болохо хэн.

Галина ЕШИЖАМСОЕВА,
багшын ажалай ветеран.

ЕХЭ МОНГОЛ УЛАС
Аяар холын түүхые
Абан хараад үзэхэдэ,
Ази түбин дайдаа
Амгалан байдал тогтообо.

Найман зуугаад жэлэй саана
Нүүжэ ябаһан монголшууд
Отог, отогоороо илгаржа,
Одоол эбгүй байхан бэлэй.

Тэрэл хатуу сагтамнай
Тэнгэриһээ дээдэ зиндаатай
Тэмүүжин хүбүүн түрэжэ,
Тэнжэжэ томо болобо.

Борджигин монгол угаймнай
Баатар Есүгэйн хүбүүмнай
Аймаг зоноо дахуулжа,
Алишые дайсаднаа хамгаалба.

Хоорондоо эбгүй нютагаархидаа
Хэрүүл, шууяатай нүүдэлшэдэ
Хамтаруулаха гэжэ оролдожо,
Хамсыгаа шуун ороло.

Анда үнэн нүхэдөөрөө
Албатан арад зонтойгоо
Айхабтар оролдогто гаргажа,
Аймаг аймагаарнь нилүүлбэ.

Онон голой эрье дээрэ
Олоороо хаашуул сугларжа,
Бултадаа нэгэ туг доро
Байха гэжэ хэлсэбэ.

Тэмүүжин алдартай хүбүүе
Түрүүмнай больш гэлсээд лэ,
Бүтэдэ олоороо хэлсээд лэ,
Богдо Чингис гээд нэрлэбэ.

«Юһэн тугай хүлдэ» гэнэн конкурсдо

Хоорондоо эбгүй байдалые
Хаан Чингиснай болкуулба,
Хулгай, худалша ябадалые
Хатуу зарлигаар хорибо.

Ехэ Монгол Улсай
Ерээдүйн байдал хаража,
Ехэ хуули баталжа,
«Есо» гэжэ нэрлэбэ.

Элдин монголшуудай дайдаа
Элдэб хөмороон болижо,
Аажам нютаг нугаармнай
Амгалан байдал тогтобо.

Монголшууд манай сэргэшэднай
Морин дээрээ ябажа,

Монголой тугые үргэжэ,
Мүнхэ нэрээ нэрлүүлбэ!

Олон Ази, Европын
Оршожо байхан арадуудые,
Нэгэ мэдэлтэй болгожо,
Нэгэ хуулитай болгобо.

Хамаг хэгдэхэн габыагынь
Хаража эрдэмтэд үзөөд лэ,
Хоёрдохи мянган жэлэймнай
Хамагай түрүү болгобо.
Борис ДАМБАЕВ.

Зэдын аймаг,
Дээдэ-Тори нютаг.

ЗҮРХЭНЭЙМ ЭХИН
Харлаг Тобхой хоёрнай
Харгы замаймнай дабаан.
Харганата Харганамнай
Хамаг бидэнэй тоонто.

Үхэр Манхай таламнай
Үргэжэ ябадаг барсамнай.
Эхирэд, Булагад дайдамнай
Энхэрэн ябадаг тоонтоннай.

Байтаг үндэр хадамнай
Байтанаар тайдаг үлэмнай.
Баянхан уужам Шинхэймни
Басаган наһанайм гуламта.

Бүтүү хүхэ тайгамнай
Буга ногооной байра.
Баруун Булаг Отоонхой
Басагад, хүбүүнэйм тоонто.

ШИИХЭЙН ВАЛЫС
Хада боориёо тойрон ерэхэн
Хурда урдастай Хүлшэ гол.
Хүгжэн халбарна
Шинхэйин ёргоон хорин.

Баатар хүбүүдээр хүндэлүүлэн,
Баян түрөөр басагадаа

хүргэжэ,
Буурал толгойтоной үрээлээр
Баян түгэд Шинхэймни.

Ара таладаа алтан таряатай,
Үбэр таладаа адуу малаа

бэлшээн,
Эхирэд-Булагадай түшэг

боложо,
Үеһөө үедэ хүгжыш,

Шинхэймни.
Дабталга: Үргэн Шинхэйе
Энхэрэн ябыт,
Эзэн түрэхэн
Шинхэймни хүбүүд!

ХАНДАЛГА

Эхирэд-Булагадай хүбүүд,
басагад,
Эхэ тоонтоёо эрьежэ ошыгт.
Эхээ тоонто эрьежэ

ошоходош,
Үгэлхэн төөдэйтнай баяртаа
уярхал.

Баяндай Ользоной басагад,
хүбүүд.

Баабайя тоонто бусажа ошыгт.
Баабайя тоонто бусажа

ошоходонь,
Булжамуур шубуухай
баярлаад жэргэхэл.

УРИЛГА

Эмнигхэн бороёо тахалыш даа,
Уулыеш дабуулбал

тэхэрүүлхэб.
Эрхүүдэм айлшалаад ерыг даа,
Адуунай хабһаар хүндэлхэб.

Хатарша мориёо тахалыш даа,
Хадьень дабуулжал,

тэхэрүүлхэб.
Харгандам айлшалаад ерыг даа,
Хониной төөлэйгөөр

хүндэлхэб.

Шэлдэгхэн мориёо тахалыш
даа,

Шэльеень дабуулбал,
тэхэрүүлхэб.
Шиихэйдэм айлшалаад ерыг
даа,
Шээбтүүеэ татахадаад угтахаб.

ШИИХЭЙН ЁРГООН
ХОРИН

Дарбай Шинхэйе дурдан
ябанаб,
Дуулгата нютагайм аха хадань.
Дэрхэн сахилзаар баянхан
Дурием татадаг нютаг юм даа.

Хаабараг Шинхэйе хэлэн
хэлэн дурдагшаб,
Хабдаевтан нагасанарайм

бууса юм даа.
Хайратайхан эжьем
үргэхэндэнь,
Хуурсагтаа оротороо
магтахаб даа.

Улаанги Шинхэйе
мартагшагүйб,
Уужамхан тоонтымнай

заха юм.
Улаахан эдэгэнээр баянхан,
Ухаанһаам гарадаггүй
нютаг юм даа.

Эрхэбшэ Шинхэйгээ
энхэрэн ябагшаб,
Өөрэйм мұльхийн дайда юм.

Үхибүүдэйм нагасанар эндэ
Үнэр баян жаргыгт даа.

Хадаараг Шинхэйе хэлэн
дурдагшаб,
Хоёр халаатаад хуудаг даа.
Шира Ноенгоёо дэрлэхэдээд,
Хүтжэн, халбаран байгыш даа.

Буянта Шинхэй хоёрой
одхон хүбүүн
Бажагадай гэжэ солотой
байнаш,

Баян уужам талые эзлэхэдэжэ,
Буянтай, жаргалтай
хууһан байха.

ОМОГОРХОЛ

Ардайн хээрын хагдан дээрэ
Ардаг хүлэгүүд бэлшэжэл

ябанагэеэ,
Эхирэд, Булагад нютагтам
Энх
Абай Гэсэрнүүд ургажал байна.

Нахид гүбэйн оройдо
Нарһад, шэнэхэд ургажал
байна.

Наян табатай Эхирэд,
Булагадтам
Наран-Гоохонууд үдэжэл
ябана.

Донара БАЙМЕЕВА.